

Мільчевська Ганна Сергіївна

кандидат педагогічних наук

кафедра соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
ім.Б.Хмельницького, м.Мелітополь, Україна

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

В статті на основі аналізу наукової літератури та результатів дослідження розглядаються наукові підходи до проблеми самореалізації особистості. Уточнено зміст понять «самореалізація», «самопізнання», «самооцінка», «саморозвиток». Проаналізовано модель самоорганізації, яка включає в себе три основні блоки: когнітивний, практичний та корекційний. Визначено соціально-педагогічну структуру самореалізації особистості, яка містить три елементи: самопізнання, самооцінку та саморозвиток.

Ключові слова: самореалізація, самопізнання, самооцінка, саморозвиток, особистість.

Вступ. Проблема самореалізації є досить актуальною у соціально-педагогічній науці. Адже сучасні соціальні-економічні та політичні умови вимагають від особистості життєвої активності, здатності до самоствердження та саморозвитку, вміння використовувати свої можливості та здібності у різних ситуаціях життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітним аспектам проблеми самореалізації особистості присвячені праці вітчизняних і зарубіжних учених. Так, вітчизняні науковці Н. Громова, Н. Комісаренко, Л. Левченко, В. Муляр та інші розглядають самореалізацію особистості як соціальний процес, який включає в себе творчий потенціал, культуру і свободу особистості; дослідники О. Баришева, Н. Борисова, Ж. Воронцова, В. Зарицька, А. Ковальова, А. Мудрик та інші розкривають особливості самореалізації та можливі напрями діяльності старшокласників. Учені-класики західноєвропейської та американської психологічної науки (А. Маслоу, Е. Фромм, К. Юнг та ін.) обґрунтовують потребу в самореалізації як базову потребу особистості.

Метою статті є аналіз наукових підходів до проблеми самореалізації особистості.

Виклад основного матеріалу. Як відзначає Л. Коростильова, термін «самореалізація» (self-realization) вводить до Словника з філософії та психології, виданому в 1902 р. в Лондоні і трактується як «здійснення можливостей розвитку Я» [1, с. 8].

В свою чергу, вітчизняний науковець Л. Левченко визначає самореалізацію як фундаментальну і найвищу потребу підростаючого покоління. На практиці процес самореалізації вчена трактує як «послідовні акти самопізнання, самооцінки, прояву творчої активності, самостійності, самовираження – обов'язково на просторі справді творчої, дослідницької роботи, обраної добровільно» [2, с.43].

Цікавою є позиція Ж. Воронцової, яка розглядає самореалізацію в системі потреб особистості та визначає її як «процес найбільш повного розкриття і зростання сутнісних сил людини в процесі багатогранної, вільної діяльності» [3, с.58].

Досить вагомими є погляди С. Гармаш, яка стверджує, що самореалізація посідає певне місце в системі потреб особистості і виступає для неї сенсожиттєвим процесом. Тому самореалізацію особистості слід розглядати як «свідомий процес найбільш по-

вного розкриття і зростання сутнісних сил людини в процесі багатогранної, вільної діяльності, який розгортається під дією суперечностей між «Я»-ідеалом і «Я»-реальністю, і має різні рівні свого становлення і розвитку» [4, с.58-70].

Зокрема вітчизняний вчений І. Краснощок, передбачає, що людина в процесі самореалізації усвідомлює те, чим вона володіє та чого вона хотіла б досягти, а також робить вибір практичних дій для втілення свого досвіду в реальну дійсність [5, с.12].

Водночас, В. Зарицька, самореалізацію особистості розглядає як «процес і результат застосування особистістю у повсякденному житті і праці набутих компетенцій, удосконалення і розвиток їх включенням у творчу особистісно значущу діяльність і отримання від неї не тільки користі для себе і для інших, а й внутрішнього задоволення» [6, с.18].

Досліджуючи специфіку самореалізації особистості, вітчизняний філософ І. Чхеайло зазначає, що шлях людини до себе передбачає єдність пізнання і практики. На думку вченої, самореалізація особистості – це «всебічна актуалізація внутрішньообуттєвого потенціалу людини у тій чи іншій сфері соціальної діяльності з користю для себе та в інтересах навколишнього середовища і суспільства» [7, с.34].

Заслужує на увагу структурно-функціональна модель самореалізації, яку запропонувала зарубіжний науковець Л. Коростильова, де автор виокремлює три основні блоки («хочу», «можу», «потрібно»), які за умови правильного співвідношення стають запорукою успішної самореалізації. Блок «хочу» містить бажання, інтереси, прагнення, що спонукають людину до активної діяльності, тим самим демонструючи можливості самореалізації. Блок «можу» передбачає самопізнання людиною своїх можливостей та адекватне самооцінювання. Якщо особистість здатна усвідомити свої реальні здібності та якості, то уявлення своїх можливостей буде адекватним. Блок «потрібно» сприяє самоорганізації та саморегуляції особистості, а також визначає соціальний запит стосовно людини. Цей блок охоплює поняття свободи та контролю, в свою чергу контроль поділяється на самоконтроль та соціальний контроль [1, с.58].

Важливим для нашого дослідження є педагогічні ідеї А. Мудрика, який розглядає самореалізацію як «реалізацію людиною активності у значущих для неї сферах життєдіяльності та взаємовідносин» [8, с.26].

Зокрема науковець О. Румянцева визначає самореалізацію як основний життєвий процес особистості, в якому людина розкриває свої здібності та можливості за допомогою реалізації своїх цілей та прагнень в життя. Автор вважає основним внутрішнім критерієм самореалізації – активність особистості в реалізації життєвих установ. Вона визначає три рівні аналізу проблеми самореалізації особистості, а саме: філософський, соціологічний та психологічний [9, с.19].

В свою чергу, сучасним ученим Г. Нестеренко розроблено модель самоорганізації, яка включає в себе три основні блоки: когнітивний, практичний та корекційний. Складові когнітивного блоку (самопостереження, самопізнання, самоусвідомлення, самовизначення) відповідають на питання «що я можу знати?» та допомагають особистості усвідомити свої можливості і здібності, а вже через самоідентифікацію прийти до самовизначення, тобто з'ясування своєї життєвої позиції. Практичний блок представляє собою сукупність процесів самовповноваження, самопрограмування, самовдосконалення, самоактуалізації та самореалізації, які допомагають особистості впорядкувати отримані знання та відповідати на питання «що я мушу робити?». На основі аналізу цих процесів, людина здійснює свідомий життєвий вибір, ставить перед собою певні цілі та окреслює шляхи їх досягнення. Корекційний блок моделі самоорганізації включає в себе наступні процеси: самоаналіз, самооцінка, самоконтроль, самоврядування, які дають відповідь на питання «на що я можу сподіватися?» [10, с.83].

Важливим для нашого дослідження є вчення відомого американського психолога та філософа А. Маслоу [11], який розробив оригінальну концепцію самореалізації (автор використовував термін «самоактуалізація») та дослідив сутнісні характеристики цього явища. На думку вченого, всі самоактуалізовані люди залучені до якоїсь справи, вони віддані цьому процесу і це є для них свого роду призначенням.

Таким чином, на основі аналізу наукової літератури та педагогічних досліджень ми виокремлюємо такі основні підходи щодо вивчення проблеми особистісної самореалізації:

1. Самореалізація особистості розглядається в контексті самопізнання та саморозвитку (Ж. Воронцова, Г. Гандзілевська, С. Гармаш, П. Горностай, І. Краснощок, Л. Левченко, В. Муляр, О. Савчук, Н. Юхименко).

2. Особистісна самореалізація досліджується в аспекті застосування людиною своїх здібностей та можливостей в процесі життєдіяльності для досягнення певного результату (В. Демиденко, В. Зарицька, А. Ковальова, Є. Карпова, Л. Користильова, Т. Логвиненко, І. Чхейло, В. Ягупов).

3. Специфіка особистісної самореалізації вивчається з позиції прояву соціальної активності та перманентного стану високорозвиненої особистості (В. Гулаловська, Г. Коджаспірова, А. Мудрик, Л. Петько, О. Румянцева).

4. Самореалізація трактується як осягнення життєвого призначення (В. Доній, Г. Несен, Г. Нестеренко, Л. Сохань, М. Чапка).

Вважаємо за доцільно визначити наступну структуру самореалізації особистості (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура самореалізації особистості старшого підлітка

Отже, аналіз наукових підходів до проблеми самореалізації дозволив виявити, що особистість умовно проходить три сходинки в процесі самореалізації: самопізнання, самооцінка та саморозвиток. Самопізнання передбачає дослідження людиною самої себе, вивчення своїх здібностей та можливостей. В свою чергу, самооцінка допомагає особистості визнати важливість та значимість своєї особистості, оцінити свої переваги та недоліки. На основі самопізнання та самооцінки особистість починає втілювати свої плани та задуми у життя – розпочинається процес саморозвитку. Особистість, що реалізує свої задуми одночасно і самовдосконалюється. Так, самовдоско-

налення вважають найвищою формою усвідомленого саморозвитку.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні висновки. Самореалізація носить комплексний міждисциплінарний характер, тому що вивчається на перехресті різних наук, і ми визначаємо це поняття так: особистісна самореалізація старшого підлітка – це сукупність процесів самопізнання, самооцінки, саморозвитку, метою яких є розкриття здібностей, можливостей, якостей особистості і як результат – втілення їх у життя для отримання позитивного та корисного результату для себе і соціуму в цілому.

Список використаної літератури

1. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере / Л.А.Коростылева. – СПб: Изд-во «Речь», 2005. – 222 с.
2. Левченко Л.С. Творча самореалізація старшокласників у науково-дослідницькій діяльності шкіл нового типу: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Левченко Людмила Степанівна; Сумський держ. педагогічний ін-т ім. А.С.Макаренка. – Суми, 1999. – 211 с.
3. Воронцова Ж.В. Самореалізація особистості старшокласника у процесі диференційованої навчальної діяльності: дис. ... канд. пед. наук, спец.: 13.00.09 «теорія навчання» / Воронцова Жанна Вадимівна; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2007. – 243 с.
4. Гармаш С.А. Педагогічні умови самореалізації особистості старшокласника у позакласній виховній роботі: дис.

- ...канд. пед. наук : 13.00.07 / Гармаш Світлана Анатоліївна; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2004. – 245 с.
5. Краснощок І.П. Особистісна самореалізація майбутнього вчителя в навчально-виховному середовищі педагогічного університету: дис. ...канд. пед. наук, спец.: 13.00.07 «теорія та методика виховання» / Краснощок Інна Петрівна; Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2002. – 214 с.
 6. Зарицька В. В. Формування у старшокласників здатності до самореалізації: дис. ... канд. психол. наук, спец.: 13.00.07 «теорія та методика виховання» / Зарицька Валентина Василівна; Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління». – Запоріжжя, 2006. – 209 с.
 7. Чхейло І. І. Самореалізація особи (соціально- філософський аналіз): дис. ... канд. філос. наук, спец.: 09.00.03 «соціальна філософія» / Чхейло Ірина Іванівна; Харківський військовий ун-т. – Х., 2000. – 181 с.
 8. Мудрик А.В. Соціальна педагогіка : учебн. для студ. высш. учеб. зав. / А.В. Мудрик. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 224 с .
 9. Румянцева О.М. Ценностные ориентации как фактор самореализации личности в спорте: дис. ...канд. псих. наук : 19.00.01 / Румянцева Ольга Михайловна; Российская госуд. акад. физ. культ. – Москва, 2001. – 174 с.
 10. Нестеренко Г. О. Синергетичний вимір самореалізації особистості в умовах трансформації суспільства : дис. ... канд. філос. наук, спец.: 09.00.03 «соціальна філософія» / Нестеренко Галина Олегівна; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2002. – 201 с.
 11. Maslow A. Self-actualizing and Beyond. – In: Challenges of Humanistic Psychology. – NY., 1967.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2016 р.

Мильчевская Анна

кандидат педагогических наук
кафедра социальной работы, социальной педагогики и дошкольного образования
Мелитопольский государственный педагогический университет
им.Б.Хмельницкого, Мелитополь, Украина

САМОРЕАЛИЗАЦИЯ ЛИЧНОСТИ КАК СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье на основе анализа научной литературы и результатов исследования рассматриваются научные подходы к проблеме самореализации личности. Уточнено содержание понятий «самореализация», «самопознания», «самооценка», «саморазвитие». Проанализирована модель самоорганизации, которая включает в себя три основных блока: когнитивный, практический и коррекционный. Определена социально-педагогическая структура самореализации личности, которая содержит три элемента: самопознание, самооценку и саморазвитие.

Ключевые слова: самореализация, самопознание, самооценка, саморазвитие, личность.

Milchevska Anna

Candidate of Pedagogical Sciences
Department of Social Work, Social Pedagogy and Pre-school Education
Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnytsky,
Melitopol, Ukraine

PERSONAL SELF-REALIZATION AS A SOCIAL-PEDAGOGICAL PROBLEM

The article reveals the peculiarities of such terms as «self-realization», «self-knowledge», «self-realization», «self-esteem», «self-development». Based on the analysis of pedagogical, psychological and philosophical literary sources, the author gives a deep insight into the definitions and structure of these terms. The article also defines the main scientific approaches to the issue of self-realization. The author tries to circle out the socio-educational structure of self-realization that contains three elements: self-knowledge, self-esteem and self-development. So, self-knowledge involves the study of oneself, understanding one's abilities and opportunities. This process can be realized through introspection, self-analysis, self-awareness and self-determination. From the other hand, self-esteem helps the individual to recognize the importance and significance of his personality, to assess his strengths and weaknesses. Based on self-knowledge and self-identity the self-development process starts.

Key words: self-realization, self-knowledge, self-esteem, self-development, personality.